

ЛІМЕРИК У СТИЛІСТИЧНОМУ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТАХ

У статті розглядаються стилістичні особливості лімерика – національного англійського типу гумористичних віршів. Визначаються основні стилістичні прийоми створення лімериків – гіпербола, мейозис, гра слів; формулюються прийоми перекладу цих поетичних текстів. Компенсація пропонується в якості одного із засобів передачі гри слів у перекладі.

В останні десятиліття досягнення художньої літератури, зокрема поезії, стають надбанням текстів інших функціональних стилів – публіцистики, рекламних текстів. Це стосується використання образності, антитези, рими. Мова реклами збагачується завдяки використанню прийомів поетичності, гри слів. Таким чином розвивається ігрова функція поезії. Й. Хензінга відзначав ігрову природу поезії: поезія стоїть по той бік серйозного; щоб зрозуміти поезію, "потрібно мудрість дитини поставити вище за мудрість дорослого" [1: 139]. Таке прийняття поезії як гри особливо стосується гумористичних віршів-лімериків. Лімерик – це по суті національний англійський жанр гумористичної поезії, який був надзвичайно популярний у ХІХ столітті. У ХХ столітті він продовжував розвиватися у Великій Британії і США, але в Україні лімерики мало відомі і майже не перекладалися.

Метою нашої роботи є визначення основних стилістичних засобів, що використовуються у лімериках, та прийомів перекладу цих віршів.

Фактично "батьком" літературних лімериків був Едвард Лір. Він використав форму жартівливих народних пісень, які пов'язують з ірландським містом Лімерик. Лімерики мали чітку форму – вони склалися з п'яти рядків анапестом, що римувалися за схемою aabba. Перший рядок завжди починається словами There was a young man of ..., а закінчувався назвою села, міста або країни. Лімерики розповідали про якусь веселу подію чи висміювали знайомих людей [2: 10].

Едвард Лір дещо змінив традиційну форму лімерика, скоротивши кількість рядків до чотирьох, а в третій рядок ввів внутрішню риму:

There was an old man of Moldavia,
Who had the most curious behaviour;
For while he was able, he slept on a table,
That funny Old Man of Moldavia.

Щоправда, послідовники Ліра – Л. Керролл, Х. Беллок, Г. Честертон, О. Неш та інші – повернулися до п'яти рядків у вірші. Проте основний напрямок поетичної гри у лімеріку – доведення повної риси людини або явища до абсурду – залишився.

There was a young woman named Riley,
Who valued old candle-ends highly.
When no one was looking
She used them for cooking.
"It's wicked to waste", she said dryly.

У російському перекладі М. Редькіної ця абсурдна "економія", скупість передані точно.

Хозяйка одна из Ньюарка
Хранила свечные огарки.
Когда не было круп,
Она клала их в суп.
И слыла экономной кухаркой.

Основний стилістичний прийом, який використовується у багатьох лімериках – це гіпербола. У Едварда Ліра часто перебільшується певна риса зовнішності (ніс, борода).

There was a Young Lady who nose
Was so long that it reached to her toes;
So she hired an Old Lady, whose conduct was steady,
To carry that wonderful nose.

Крім зовнішності, у лімериках гіперболізуються риси характеру людей – надмірна охайність, обережність, самовпевненість, жадібність.

There was a young lady of Crete,
Who was so exceedingly neat,
When she got out of bed.
She stood on her head,
To make sure of not soiling her feet.

Гіперболізована охайність ілюструє відомий фразеологізм turn upside down – дівчина стоїть на голові, щоб не забруднити ноги. У перекладі ми намагалися передати цю абсурдну і кумедну ситуацію.

Жила собі дівчина з Огайо,

Яка була надзвичайно охайна.
Коли вона піднімалася з ліжка,
Вона стояла на голові, а не на ніжках,
Щоб не забруднити ніжки негайно.

(переклад О. Ємця)

Мейозис, що є протилежним до гіперболи тропом, відображає абсурдне бажання схуднути, бути стрункою будь-якою ціною.

There was a young lady of Lynn,
Who was so uncommonly thin
That when she essayed
To drink lemonade,
She slipped through the straw and fell in.

Дівчина з міста Варшава
Була занадто худорлява.
Захотіла вона одного разу
Випити лимонаду без газу –
І у соломинку впала, роззява.

(переклад М. Топоровської)

Перекладознавчий аспект дослідження лімериків є дуже цікавим. З власного досвіду можна сказати, що курс художнього перекладу варто починати з перекладу лімериків. По-перше, це розширює ерудицію студентів, їх знання англійської культури і літератури. По-друге, лімерики базуються на відомих студентам стилістичних засобах. По-третє, така робота сприяє розвитку навичок перекладу поетичних текстів, вмінню підбирати риму, актуалізувати гумористичний ефект тексту оригіналу у перекладі. Можна сформулювати ряд прийомів перекладу лімериків.

1) Заміна географічної назви в оригіналі на таку географічну назву у перекладі, яка б римувалася з ключовим словом (огарки – кухарка → Ньюарк; охайно → Огайо; худорлява → Варшава). 2) Точна передача системи римування – перший рядок римується з другим і п'ятим, а третій рядок – з четвертим. Крім того, під час перекладу поезії Е. Ліра слід зберегти внутрішню риму. 3) Відтворення гри слів в оригіналі, що базується на зміні або декомпозиції фразеологізму, омонімії чи паронімії.

Один з відомих лімериків включає гру слів в останньому рядку, основою якої є омонімія речень *Your fare* (Ваш білет) та *You're fair* (Ви красиві).

There was a young girl of West Ham
Who hastily jumped on a tram.
When she had embarked
The conductor remarked: "Your fare".
She answered: "Yes, I am".

У перекладі повністю передати цю гру слів неможливо у зв'язку з відсутністю аналогічної омонімії в українській мові [3: 100]. Тому нами використано прийом компенсації – паронімія слів білет-балет замість омонімії.

Жила собі дівчина на Гавайях,
Яка завжди їздила на трамваях.
Коли вона виходила, кондуктор запитав: "Де ваш білет?"
Вона відповіла: "Так, я люблю балет
Але, на жаль, у нас немає балету на Гавайях".

(переклад О. Ємця)

Гра слів у лімериках може базуватися на полісемії, як у наведеному нижче вірші *man – Isle of Man*.

There was a young lady of station,
"I love man", was her sole exclamation;
But when men cried, "You flatter"
She replied, "Oh! No matter,
Isle of Man is the true explanation".

(L. Carroll)

Декомпозиція або зміна фразеологізму може створити сильний гумористичний ефект. У лімеріку А. Беннета реалізуються одночасно пряме і переносне значення словосполучення *pay through the nose* (платити забагато грошей).

There was a young man of Montrose
Who had pockets in none of his clothes.
When asked by his lass
Where he carried his brass,
He said, "Darling, I pay through the nose".

В іншому лімеріку фразеологізм hope for the best змінюється на протилежний за прагматикою hope for the worst, який по суті стає оксюмороном. Традиційний "чорний" гумор щодо нелюбові між тещою і зятем оновлюється завдяки грі слів.

There was a young man from Laconia,
Whose mother-in-law had pneumonia.

He hoped for the worst,
And after March first,

They buried her 'neath a begonia.

У перекладі змінений фразеологізм передати нескладно, як і риму Laconia – pneumonia – begonia, оскільки українські відповідники римуються аналогічно.

Жив молодий чоловік у Лаконії.

Його теща захворіла на пневмонію.

Він на гірше сподівався,

І коли березень почався,

Вони поховали її під бегонією.

(переклад Н. Новаковської)

Сама форма лімерика сприяє використанню синтаксичних виразових засобів – анафори, паралельних конструкцій. Особливий гумористичний ефект створює зворотний паралелізм, або хіазм.

There was a young lady of Niger,

Who smiled as rode on a tiger.

They returned from the ride

With the lady inside –

And the smile on the face of the tiger!

(C. Monkhouse)

Лімерик, відроджений Ліром, отримав подальший розвиток у минулому столітті. До нього зверталися такі відомі прозаїки, як Джон Голсуорсі. Нові лімерики у другій половині ХХ століття продовжують традиції Ліра, доповнюють вірші новими темами – від політики до науки.

There's a notable family named Stein:

There's Gertrude, there's Er, and there's Ein.

Gert's prose is the bunk,

Er's sculpture is junk,

And no one can understand Ein!

У перекладі ми підсилили розмовне забарвлення цього іронічного лімерика.

Є відома сімейка Штейн.

Є Гертруда, є Ер і є Ейн.

Проза Гертри – мура,

Твори Ера – дурня,

І ніхто не розуміє Ейна.

Таким чином, основними стилістичними засобами у лімериках є тропи кількості (гіпербола, мейозис), гра слів, синтаксичні конструкції. Ці засоби сприяють створенню гумористичного або іронічного ефекту, оскільки вони актуалізують абсурдність, незвичайність ситуації. Дослідження лімериків є перспективним і цікавим як на заняттях зі стилістики, так і з практики перекладу, оскільки дозволяє удосконалювати навички аналізу і перекладу коротких віршів, розвивати перекладацькі здібності, вміння відтворювати образність і гру слів у перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнього дня: Пер. с нидерл. – М.: Изд. группа "Прогресс", "Прогресс-Академия", 1992. – 464 с.
2. Topsy-Turvy World. English Humour in Verse. – М.: Progress Publishers, 1974. – 328 р.
3. Практичний переклад з англійської мови: Навч. посібник / В.Б. Крамар, Ю.П. Мельник, О.В. Ємець, Л.Д. Бурковська та ін. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 215 с.

Матеріал надійшов до редакції 10.04. 2008 р.

Ємець О.В. Лімерик в стилістическом и переводческом аспектах.

В статье рассматриваются стилістические особенности лімерика – национального английского типа юмористических стихотворений. Определяются основные стилістические приемы создания лімериков – гипербола, мейозис, игра слов; формулируются приемы перевода этих поэтических текстов. Компенсация предлагается в качестве одного из средств передачи игры слов в переводе.

Yemets O.V. Limerick in Stylistic and Translation Aspects.

The article considers stylistic peculiarities of limerick – national English type of humorous verses. The main stylistic devices of creating limericks such as hyperbole, meiosis, and play of words are determined; the devices of translating these poetic texts are formulated. Compensation is suggested as a means of rendering play of words in translation.